

Evoluția Învățământului Secundar Românesc la Sebeș în Perioada Interbelică și în Anii celui de-al Doilea Război Mondial

The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeș during the Interwar Period and in the Years of the Second World War

Mihai-Octavian GROZA

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Abstract. *The establishment of the Romanian administration in Sebeș, as a result of the achievement of the Great Union, also brought the establishment of the Romanian secondary education, through the State Civil School, an institution which, with some modifications, continues to this day. Our approach aims to capture the evolution of this institution in the interwar period and in the years of World War II, starting from the beginning and its consolidation and continuing with the efforts of the school leadership and the local community for school survival, with the presentation of objects study and extracurricular activities, with the presentation of the teaching staff, as well as with the rendering of a lesser-known episode, namely that of the presence of refugee students and teachers from the territories ceded by Romania during 1940 (Bessarabia, Northern Bukovina and Northern Transylvania). In addition to this information, we tried to recover some excerpts related to the life, activity and work of Professor Silviu Cărpinișianu, who led the school's destinies during 1920-1945.*

Keywords: Sebeș, gymnasium, teacher, student, object of study.

Realizarea Marii Uniri, urmată de instaurarea administrației românești în Transilvania și Banat, a impus și reorganizarea sistemului de învățământ în conformitate cu noul statut al celor două provincii, de parte componentă a Regatului României. Drept urmare, Consiliul Dirigent, organism investit, la 2 decembrie 1918, cu prerogativele unui veritabil guvern regional, a dispus atât preluarea administrării școlilor de stat maghiare, cât și adoptarea unor măsuri privind ocuparea catedrelor școlare cu personal specializat, asigurarea materialelor didactice necesare procesului educațional, iar acolo unde situația o cerea, asigurarea unui local pentru școli.¹ În ceea ce privește învățământul secundar, la 3 ianuarie 1919, prin Resortul de Culte și Instrucțiune Publică, Consiliul Dirigent a preluat administrarea școlilor secundare, cu tot inventarul mobil și imobil de care acestea dispuneau. Pentru gestionarea acestora, a fost înființată o Secție a Școlilor Secundare, condusă de profesorul blăjean Gavril Precup și patru direcțiuni regionale ale învățământului secundar la **Sibiu** (condusă de Andrei Bârseanu), **Oradea** (condusă de Alexandru Pteancu), **Cluj** (condusă de Valeriu Seni) și **Timișoara** (condusă de Ioan Petroviciu), acțiuni urmate de numirea primilor directori.²

Pe această linie s-a înscris și înființarea Școlii Civile de Stat din Sebeș, rezultat al memoriilor înaintate Consiliului Dirigent de către membrii comunității și reprezentanții Clubului Român din Sebeș.³ Decizia de înființare a școlii civile a fost

¹ Eugen Gagea, „Activitatea lui Vasile Goldiș în cadrul Consiliului Dirigent (2 decembrie 1918-10 aprilie 1920)”, în *Studii de știință și cultură*, an III, număr 4 (11), 2007, p. 28.

² Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918-1920)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985, pp. 266-267.

³ Nicolae Afrapt, *Un liceu în calea vremurilor. Colegiul Național „Lucian Blaga” Sebeș*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2003, p. 20.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeș during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107. comunicată la 27 august 1919, prin adresa cu numărul 10744/1919, document care purta semnătura lui Valeriu Braniște (șeful Resortului de Culte și Instrucțiune Publică) și preciza următoarele: „[...] Am onoarea a vă aduce la cunoștință că am luat cu vie plăcere act despre dorința populației române din cercul Sebeșului Săsesc de a avea o școală secundară în Sebeș și din parte-mi voi căuta toate mijloacele pentru ca această dorință să și fie împlinită. De aceea, prin aceasta, sunt fericit să vă aduc la cunoștință că aprob înființarea unei școli civile de stat cu sediul în Sebeșul Săsesc. Pentru anul școlar 1919-1920, în vederea lipsei personalului didactic și a altor mijloace de ordin didactic încuviințez deschiderea clasei I și II civile, care succesiv se va completa la patru clase. Școala civilă se va institui în edificiul școlii de stat”.⁴ Astfel, au fost puse bazele învățământului secundar românesc la Sebeș, a cărui evoluție vom încerca să o prezentăm în paginile care vor urma, pornind de la începuturile și consolidarea acestuia și continuând cu eforturile depuse de conducerea școlară și comunitatea locală pentru supraviețuirea acestuia, cu prezentarea obiectelor de studiu și a activităților școlare și extra-școlare, cu prezentarea corpului profesoral, precum și cu redarea unui episod mai puțin cunoscut, respectiv acela al prezenței elevilor și profesorilor refugiați din teritoriile cedate de România pe parcursul anului 1940 (Basarabia, Bucovina de Nord și Transilvania de Nord).

Școală Civilă de Stat Sebeș, odată înființată, a avut nevoie de un local adecvat desfășurării procesului educațional, noua administrație românească a Sebeșului punându-i la dispoziție clădirea fostei Școli Primare Maghiare de Stat, preluată de Consiliul Național Român din Sebeș încă din luna februarie a anului 1919⁵ (după ce, în prealabil, a fost realizat un inventar al bunurilor mobile și imobile).⁶ În această clădire, la 23 octombrie 1919, a fost inaugurată Școala Civilă de Stat Sebeș, după ce, în perioada 16-18 octombrie 1919, s-au desfășurat examenele de admitere.⁷ Inițial, activitatea școlii a început cu două clase, respectiv clasa I de gimnaziu (cu o clasă de 31 de băieți și o clasă de 19 fete) și clasa a II-a de gimnaziu (cu o clasă de 12 băieți și o clasă de 8 fete), cărora li s-au adăugat șase elevi particulari (patru în clasa I de gimnaziu și doi în clasa a II-a de gimnaziu).⁸ Din anul școlar 1920-1921, s-a adăugat a III-a clasă de gimnaziu,⁹ iar din anul școlar 1921-1922, cea de-a IV-a clasă de gimnaziu.¹⁰

În acest punct al demersului nostru, trebuie subliniat faptul că Școala Civilă de Stat Sebeș (reorganizată și redenumită în mai multe rânduri) a funcționat în paralel cu Școala Primară de Stat Sebeș, fosta școală confesională românească, pe întreg parcursul perioadei interbelice, ajungând ca, mai târziu, acestea să fuzioneze într-o singură unitate școlară. Conform documentelor de arhivă, între cele două școli au

⁴ *Anuar al școlii civile de stat din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1919/1920*, publicat de Ioan Vulcuțiu, director, Sebeșul-Săsesc, Tipografia Richard Groger, 1920, p. 5.

⁵ *Ibidem*, p. 4.

⁶ Mihai-Octavian Groza, Iuliu-Marius Morariu, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Claudia Fecete, *Sebeșul și Marea Unire: memorii, acte și documente*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2018, p. 277, 285-286.

⁷ *Anuar al școlii civile de stat din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1919/1920*, p. 5, 23.

⁸ *Ibidem*, pp. 13-16.

⁹ *Anuarul II al școlii civile de stat din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1920/1921*, publicat de Silviu Cărpinișianu, director, Sebeșul-Săsesc, Tipografia Richard Groger, 1921, p. 27.

¹⁰ *Anuarul școlii medii de stat pentru fete și băieți din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1921/1922*, publicat de Silviu Cărpinișianu, director, Sebeșul-Săsesc, Tipografia Richard Groger, 1923, p. 29.

existat o serie de momente tensionate, legate în principal de utilizarea imobilului în care a funcționat Școala Civilă de Stat Sebeș. Deși Consiliul Dirigent a dispus funcționarea Școlii Civile de Stat Sebeș în acest imobil, după realizarea Marii Uniri acesta a fost trecut din administrarea Consiliului Național Român Sebeș, în proprietatea școlii primare care, în condițiile creșterii populației școlare și a numărului de învățători angajați, a revendicat dreptul de a-i folosi sălile de clasă.¹¹ În atare condiții, s-a acceptat ca Școala Civilă de Stat Sebeș să plătească o chirie pentru imobilul în care și-a desfășurat activitatea, o adresă datată 30 decembrie 1937, înaintată conducerii Primăriei Sebeș de către directorul Silviu Cărpinișianu, prin intermediul căreia acesta a solicitat atât obținerea imobilului care funcționa drept sediu al poliției locale, cât și medierea unui schimb de terenuri cu Reuniunea „Andreiana”, dovedind faptul că această problemă patrimonială a fost o constantă a perioadei interbelice.¹² Problema patrimonială a fost rezolvată de abia în anul 1946, când Gimnaziul Mixt de Stat Sebeș, prin Decizia număr 1560/1946 a Primăriei Sebeș, a primit clădirea fostului Gimnaziu Evanghelic Sebeș, dimpreună cu tot inventarul școlar și un spațiu aflat în imediata vecinătate a clădirii.¹³ Ulterior, după fuzionarea gimnaziului cu școala primară, ca urmare a reformelor educaționale aplicate de regimul comunist, unitatea școlară rezultată în urma acestui proces și-a desfășurat activitatea în clădirea fostei școli confesionale românești, unde funcționează până în zilele noastre.

Informații prețioase despre începuturile Școlii Civile de Stat Sebeș, despre greutățile întâmpinate și câștigurile obținute de conducerea, profesorii și elevii școlii, dar și despre impactul pe care funcționarea acesteia l-a avut asupra comunității locale și nu numai, ne oferă vechile anuare școlare, editate de profesorii și directorii Ioan Vulcuțiu (director între anii 1919-1920) și Silviu Cărpinișianu (director între anii 1920-1945), care au imitat, într-o oarecare măsură, modelul anuarelor editate de Gimnaziul Evanghelic Sebeș. Din păcate, practica editării acestor anuare, probabil din lipsa fondurilor bănești, a fost întreruptă începând cu anul școlar 1922-1923, însă anuarele publicate pentru anii școlari 1919-1920, 1920-1921, respectiv 1921-1922, ne oferă informații edificatoare pentru începuturile Școlii Civile de Stat Sebeș. Regăsim publicate în paginile acestor anuare date referitoare la structura corpului profesoral, la populația școlară și obiectele de studiu, la activitățile școlare și extra-școlare, la susținerea examenelor, precum și la numărul absolvenților. În plus, regăsim informații despre baza logistică a școlii, despre biblioteca și fondurile școlare, asupra cărora vom stărui în cele ce urmează.

Încă din primul an de funcționare, Școala Civilă de Stat Sebeș a fost înzestrată cu un fond de carte, donat de Consiliul Dirigent, prin Resortul de Culte și

¹¹ Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale, *Fond Școala Primară Sebeș*, număr inventar 812, dosar 1 (1921): „Corespondență cu Revizoratul Școlar Sibiu privind situația imobilelor școlare, plasarea școlii în edificiul celei confesionale, examene școlare, numiri de învățători, probleme administrative, memoriu către minister privind dobândirea localului școlii, atestate școlare”, f. 105, 131-132 (în continuare S. J. A. A. N.).

¹² Arhiva personală a doctorului Radu Cărpinișianu, „Adresa înaintată de Silviu Cărpinișianu Primăriei Sebeș (30 decembrie 1937)”, f. 1 (în continuare A. R. C.).

¹³ Nicolae Afrapt, *Un liceu în calea vremurilor*, pp. 25-26.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeș during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107.

Instrucțiune Publică, care a constituit baza bibliotecii școlare. Completat cu achizițiile realizate de școală, la sfârșitul anului școlar 1919-1920, acest fond de carte număra 230 volume (în biblioteca școlară) și 127 volume (în biblioteca elevilor), la care se adăugau abonamentele la revistele „Lamura” (București) și „Școala Civilă” (Cluj).¹⁴ Un an mai târziu, fondul bibliotecii școlare a crescut la 449 volume, parte achiziționate (33 cărți, în 35 volume), parte donate de protopopul Sergiu Medean și elevii Ilie Câdea, Nicolae Opincariu, Ioan Stanciu, Maria Danciu, Petru Besoiu, Traian Piso, Ieronim Sârbu și Florica Sârbu (27 de cărți, în 57 volume), la care s-au adăugat abonamentele la revistele „Lamura”, „Transilvania” (Sibiu) și „Biblioteca Asociațiunii” (Sibiu),¹⁵ pentru ca în anul școlar 1921-1922 numărul acestora să ajungă la 626 volume.¹⁶ Pe parcursul evoluțiilor înregistrate de școală, biblioteca, la rândul ei, a suferit o serie de transformări, în momentul unificării gimnaziului, cu școala primară, aceasta îmbogățindu-se și cu fondul de carte adus de cea din urmă (fond care, în anul 1928, conform datelor culese de învățătorul Gheorghe Albu, număra 954 volume).¹⁷

Pentru funcționarea școlii în condiții optime și asigurarea unei rezerve bănești, conducerea Școlii Civile de Stat Sebeș a dispus, încă din primii ani de activitate, înființarea unor fonduri școlare. Astfel, au luat naștere Fondul „Căminul Școlii Civile de Stat” („[...] cu scopul de a fi ocrotiți elevii lipsiți de mijloace materiale și aceia care trebuie să apeleze la locuințe străine”),¹⁸ Fondul „Bibliotecii Școlare”, împărțit în „Fondul Bibliotecii Profesore” și „Fondul Bibliotecii Elevilor” („[...] având scopul ca din suma intrată să se cumpere manuale școlare pentru elevii săraci, dar silitori, care la începutul anului să fie distribuite, iar la finea anului școlar să fie restituite în starea primită”),¹⁹ „Fondul de Excursiuni”, „Fondul Elevilor Bolnavi”, „Fondul pentru Premiera Elevilor” („[...] lucrurile de mână ale băieților cu ocazia examenelor vor fi puse spre vedere publică, fiind taxate cu prețuri convenabile, iar suma ce va incurge va fi destinată pentru premiarea elevilor care se disting în lucrul manual”),²⁰ „Fondul pentru Muzică”, „Fondul Atelierului Industrial”,²¹ la care au contribuit atât profesorii și elevii, cât și membrii comunității locale care au luat parte la evenimentele și serbările organizate de școală.

În anul 1923, Școala Civilă de Stat Sebeș a fost destructurată, fiind înființate două unități școlare noi, Școala Civilă de Băieți Sebeș (condusă de profesorul Silviu Cărpinișianu) și Școala Civilă de Fete Sebeș (condusă de profesoara Victoria Scurtu), ridicate în anul 1924, respectiv 1927, la rangul de gimnaziu.²² După doar câțiva ani, prin Ordinul număr 174780/1930, emis de Ministerul Instrucțiunii Publice și

¹⁴ *Anuar al școlii civile de stat din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1919/1920*, p. 25.

¹⁵ *Anuarul II al școlii civile de stat din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1920/1921*, p. 16.

¹⁶ *Anuarul școlii medii de stat pentru fete și băieți din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1921/1922*, p. 16.

¹⁷ Gheorghe Albu, *Monografia școlilor primare românești din Sebeș*, Sibiu, Tiparul Institutului de Arte Grafice, 1928, p. 50.

¹⁸ *Anuar al școlii civile de stat din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1919/1920*, p. 25.

¹⁹ *Ibidem*, p. 26.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Anuarul școlii medii de stat pentru fete și băieți din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1921/1922*, p. 16.

²² Petru I. Faur, *Profesorul Silviu Cărpinișianu reprezentant al culturii secolului XX în Sebeș*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2004, p. 35; Rodica Groza, „Învățământul românesc din Sebeș-înainte și după Marea Unire”, în *Sebeșul povestit*, număr 10, 2017, p. 43.

Cultelor, cele două gimnazii au fost reunite, noua instituție primind denumirea de Gimnaziul Mixt de Stat Sebeș.²³ În această situație, profesorul Silviu Cărpinișianu, directorul Gimnaziului de Băieți Sebeș, a fost chemat să ocupe, începând cu data de 1 ianuarie 1931, poziția de director al noii instituții școlare, baza materială și logistică a Gimnaziului de Fete fiindu-i predată, prin proces-verbal, de fosta directoare, profesoara Victoria Scurtu.²⁴

În anul 1931, în contextul izbucnirii crizei economice, care a afectat toate sectoarele vieții publice românești, problema noului Gimnaziu Mixt de Stat Sebeș a fost discutată în cadrul Direcției Generale a Învățământului Secundar, unde s-a pus problema desființării acestuia sau a suportării cheltuielilor legate de funcționare și de plata salariilor de către părinții elevilor. În atare condiții, Comitetul Școlar, alcătuit din profesori, părinți și reprezentanți ai autorităților locale, a luat decizia susținerii școlii, dublată de trimiterea unei delegații la București, care să pledeze cauza gimnaziului în fața prim-ministrului Nicolae Iorga, care ocupa și portofoliul de ministru al instrucțiunii publice și al cultelor. Delegația, condusă de primarul Sebeșului, Ilie Stricatu, și de directorul gimnaziului, profesorul Silviu Cărpinișianu, secondați de protopopul ortodox Vasile Oană și învățătorul Petru Chirca, a fost primită de Nicolae Iorga, de la care s-a obținut un succes parțial, prin bugetarea a două catedre de profesori titulari, restul fiind susținute de Comitetul Școlar.²⁵ Ba mai mult, conform unei mărturii a ilustrului profesor etnolog, Gheorghe Pavelescu, absolvent al Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș, concesiă făcută de Nicolae Iorga a fost dublată de gestul vizitării Sebeșului: „[...] *Un eveniment deosebit întâmplat în perioada școlii de la Sebeș l-a constituit vizita profesorului Nicolae Iorga. În cinstea ilustrului oaspete, întreaga școală, profesori și elevi, au fost prezenți în piața orașului, unde era așteptat să vină Nicolae Iorga, pe atunci președintele consiliului de miniștri. Spre surpriza noastră, Iorga a apărut și s-a plimbat tot timpul la braț cu secretara școlii noastre, doamna Moga, despre care am aflat mai târziu că-i era nepoată*”²⁶

Deși vizita și concesiă oferită de prim-ministrul Nicolae Iorga a fost privită ca o victorie pentru supraviețuirea Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș, în anul 1932 instituția a fost desființată pentru a doua oară. Din nou, Comitetul Școlar, sprijinit de autoritățile locale, a preluat susținerea școlii și acoperirea salariilor²⁷ (de exemplu, în vara anului 1933, Primăria Sebeș a alocat suma de 50.000 de lei „[...] pentru ajutorarea

²³ Silviu Cărpinișianu, „Contribuții la istoricul școlilor medii române de stat din Sebeș-Alba”, în volumul *Locuri și oameni în Țara Sebeșului. Studii și cercetări din domeniul culturii*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2004, p. 99.

²⁴ A. R. C., „Adresa Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, prin care profesorului Silviu Cărpinișianu i s-a comunicat numirea în funcția de director al Gimnaziului Mixt de Stat (30 decembrie 1930)”, f. 1.

²⁵ Silviu Cărpinișianu, „Contribuții la istoricul școlilor medii române de stat din Sebeș-Alba”, p. 99; Ilie Stricatu, *Pe cărările destinului. Romanul unei vieți trăite (1914-1918)*, ediție, studiu introductiv, note și indici de Mihai-Octavian Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Iuliu-Marius Morariu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut/Editura Mega, 2017, p. 16.

²⁶ Arhiva Școlii Gimnaziale „Silviu Cărpinișianu” Sebeș, *Mărturie prof. univ. dr. Gheorghe Pavelescu, Serbările Școlii-septembrie 1999* (în continuare A. Ș. G. S. C. S.).

²⁷ Silviu Cărpinișianu, „Contribuții la istoricul școlilor medii române de stat din Sebeș-Alba”, p. 99.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeș during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107. școlai”),²⁸ iar la 28 ianuarie 1934, reluând calea petiționară, s-a adresat Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, condus de Constantin Angelescu, și a solicitat sprijinirea gimnaziului, memoriul înaintat invocând următoarele argumente, de ordin pragmatic: „[...] *Comitetul școlar [...] îndrăznește să vă roage să binevoiiți a dispune rebugetarea Gimnaziului Mixt de Stat din Sebeș (j[udeț] Alba), unde de prezent 178 (una sută șaptezeci și opt) elevi cercetează regulat cursurile, pe motiv că deservește interesele culturale ale majorității locuitorilor din Sebeș (2/3 români) și ale populației rurale din plasa Sebeș, în total circa 3500-4000 români, evitându-se în același timp rușinea ca toți acești români să nu aibă o școală secundară românească, pe când o minoritate săsească de circa 6-7000 să se bucure de existența gimnaziului săsesc [...] Dar să nu se uite că regiunea Sebeșului este un centru industrial în dezvoltare, unde elementul românesc, cu timpul, ar trebui nu numai să fie piept, dar să întrecă pe meseriașii și industriașii străini, ceea ce fără o școală secundară românească nu se poate, fiindcă meseriașii și industriașii sași sunt toți absolvenți, cel puțin ai gimnaziului lor săsesc*”.²⁹ Din păcate, acest demers nu a primit un răspuns favorabil, dovadă faptul că, până în anul școlar 1939-1940, când Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș a fost rebugetat de statul român, Comitetul Școlar a asigurat supraviețuirea acestuia.³⁰

Un episod mai puțin cunoscut din istoria Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș este legat de cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord (un teritoriu de 49.829 km², cu o populație de circa 3.700.000 de locuitori) către Uniunea Sovietică și de cedarea Ardealului de Nord către Ungaria (un teritoriu de 42.243 km², cu o populație de circa 2.600.000 de locuitori), prin Arbitrajul de la Viena (30 august 1940),³¹ și de primirea unui număr de elevi și profesori refugiați din aceste zone. În conformitate cu măsurile adoptate de Direcția Învățământului Secundar, din cadrul Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor, fiecărei școli i-a fost repartizat un anumit număr de elevi refugiați (înscriși ca „supranumerari” și fără a fi obligați să achite taxele de înscriere), care trebuiau îngrijiți de Comitetul Școlar și de corpul profesoral „[...] *atât din punct de vedere material, cât și din punct de vedere moral și educativ*”. Pe aceeași linie, având în vedere faptul că repartizarea elevilor refugiați a fost realizată fără o analiză prealabilă a situației familiale, Direcția Învățământului Secundar a dispus ca fiecare școală să realizeze propriile anchete și statistici privind datele elevului, datele referitoare la școala urmată înainte de anul 1940, datele părinților și situația materială a acestora.³²

În urma unei prime anchete, conducerea Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș a raportat, pentru anul școlar 1940-1941, prezența unui număr de șase elevi refugiați: Virgil Răcățaian (născut la 14 octombrie 1927, refugiat din Bistrița alături de tatăl său,

²⁸ A. R. C., „Copie-extras din procesul verbal al ședinței Comitetului Școlar al Gimnaziului Mixt de Stat, desfășurată la 17 august 1933”, f. 1.

²⁹ *Ibidem*, „Memoriul adresat Ministerului Instrucțiunii Publice de către Comitetul Școlar al Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș (28 ianuarie 1934)”, f. 1v.

³⁰ Mihai-Octavian Groza, Rodica Groza, „Date privind istoria învățământului sebeșean (capitol al lucrării „Poveste de școlar...””, în Ionuț Costea (coordonator), *Sebeș-istorie și tradiții locale*, Sebeș, Editura Emma Books, 2014, pp. 32-33.

³¹ Keith Hitchins, *România (1866-1947)*, ediția a V-a, București, Editura Humanitas, 2017, p. 518, 521.

³² S. J. A. A. N., *Fond Gimnaziul Român Sebeș*, număr inventar 810, dosar 2 (1940-1945): „Refugiați”, f. 1-2.

Ioan Răcățian, fost elev al Liceului „Alexandru Odobescu” din Bistrița, înscris în clasa a II-a de gimnaziu), Corina Mihai (născută la 10 noiembrie 1928 la Sebeș, refugiată din Cluj, fostă elevă a Liceului „Regina Maria” din Cluj, înscrisă în clasa a II-a de gimnaziu), Rea Silvia Mihai (născută la 20 decembrie 1926 la București, refugiată din Cluj, fostă elevă a Liceului „Regina Maria” din Cluj, înscrisă în clasa a IV-a de gimnaziu), Maria Mesaroș (născută la 25 octombrie 1928 la Câmpia Turzii, refugiată din Cernăuți, fostă elevă a Liceului Particular de Fete „Familia Mariei” din Cernăuți, înscrisă în clasa a II-a de gimnaziu), Vasile Mesaroș (născut la 7 mai 1927 la Câmpia Turzii, refugiat din Cernăuți, fost elev al Liceului Ortodox de Băieți „Mitropolitul Silvestru” din Cernăuți, înscris în clasa a III-a de gimnaziu) și Mircea Bena (născut la 2 octombrie 1927 la Cluj, refugiat din Cluj, fost elev al Liceului „George Barițiu” din Cluj, înscris în clasa a III-a de gimnaziu).³³ Ulterior, prin adresa număr 225/7 noiembrie 1940, Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor era informat de direcțiunea Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș că, în intervalul 4-5 noiembrie 1940,³⁴ au mai fost înscriși încă nouă elevi, cărora li s-au alăturat încă doi. Astfel, pe lângă cei șase elevi menționați deja, în statisticile gimnaziului apar și elevii: Octavian Lazin-refugiat din Satu Mare, înscris în clasa I de gimnaziu; Boris Rucăviță-refugiat din Chișinău, înscris în clasa I de gimnaziu; Viorica Henegar-refugiată din Oradea, înscrisă în clasa I de gimnaziu; Maria Toma-refugiată din Bistrița, înscrisă în clasa I de gimnaziu; Maria Maier-refugiată din Reghin, înscrisă în clasa I de gimnaziu; Ioan Maier-refugiat din Reghin, înscris în clasa a IV-a de gimnaziu; Ioan Rusu-refugiat din Bistrița, înscris în clasa a III-a de gimnaziu; Letiția Toma-refugiată din Bistrița, înscrisă în clasa a IV-a de gimnaziu; Vasile Lupșe-refugiat din Târgu-Mureș, înscris în clasa a IV-a de gimnaziu; Ioan Lupșe-refugiat din Târgu-Mureș, înscris în clasa a IV-a de gimnaziu; Vasile Precupean-refugiat din Bistrița, înscris în clasa a IV-a de gimnaziu.³⁵ Rezultă, astfel, un număr de 17 elevi refugiați, 14 din Transilvania, 2 din Bucovina și 1 din Basarabia, patru elevi primind burse din partea Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor (Maria Mesaroș, Vasile Mesaroș, Virgil Răcățian și Mircea Bena),³⁶ deși conducerea Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș, prin vocea directorului Silviu Cărpinișianu, a solicitat burse și pentru elevii Corina Mihai, Ioan Maier, Letiția Toma (propunând inclusiv ca una din bursele acordate fraților Maria și Vasile Mesaroș să fie redirecționată spre unul dintre cei trei elevi amintiți).³⁷

Dintre cei 17 elevi refugiați înscriși pentru anul școlar 1940-1941, șase au continuat să frecventeze Gimnaziul Mixt de Stat Sebeș și în anul școlar 1941-1942: Viorica Henegar (clasa a II-a de gimnaziu), Octavian Lazin (clasa a II-a de gimnaziu), Maria Maier (clasa a III-a de gimnaziu), Virgil Răcățian (clasa a III-a de gimnaziu), Ioan Lupșe (clasa a IV-a de gimnaziu) și Vasile Precupeanu (clasa a IV-a de gimnaziu), cărora li s-a alăturat Maria Cioran, refugiată din Bihor, înscrisă în clasa I de gimnaziu.³⁸ Pentru anul școlar 1942-1943, sursele documentare atestă prezența

³³ *Ibidem*, f. 4.

³⁴ *Ibidem*, f. 6.

³⁵ *Ibidem*, f. 9.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, f. 8v.

³⁸ *Ibidem*, f. 39.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeș during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107.

unui număr de 11 elevi refugiați: Dumitru Chirculescu-refugiat din Târgu-Mureș, înscris în clasa I de gimnaziu; Gheorghe Lazin-refugiat din Amați (județul Satu Mare), înscris în clasa I de gimnaziu; Iuliu Paul-refugiat din Cluj, înscris în clasa I de gimnaziu; Livia Bob-refugiată din Cățcău (județul Someș), Felicia Pop-refugiată din Poeni (județul Cluj), înscrisă în clasa I de gimnaziu; Olga Șiara-refugiată din Dej (județul Someș), înscrisă în clasa I de gimnaziu; Mihai Timandi-refugiat din Băița (județul Someș), înscris în clasa a II-a de gimnaziu; Octavian Lazin (clasa a III-a de gimnaziu); Viorica Henegar (clasa a III-a de gimnaziu); Virgil Răcătăian (clasa a IV-a de gimnaziu) și Maria Maier (clasa a IV-a de gimnaziu),³⁹ iar pentru anul 1943-1944, un număr de 9 elevi refugiați: Virgil Timandi-refugiat din Băița (județul Someș), înscris în clasa I de gimnaziu; Mărioara Hengariu-refugiată din Oradea, înscrisă în clasa I de gimnaziu; Gheorghe Lazin (clasa a II-a de gimnaziu), Livia Bob (clasa a II-a de gimnaziu), Felicia Pop (clasa a II-a de gimnaziu); Olga Șiara (clasa a II-a de gimnaziu); Mihai Timandi (clasa a IV-a de gimnaziu); Octavian Lazin (clasa a IV-a de gimnaziu),⁴⁰ cărora li s-a alăturat, din semestrul al doilea, Svratoslav Romanenco-refugiat din Chișinău, fost elev al Liceului „Alec Russo” din localitate, înscris în clasa a IV-a de gimnaziu.⁴¹

Pe lângă elevii menționați, în intervalul 1940-1944, la Gimnaziul Mixt de Stat Sebeș au activat mai multe cadre didactice și auxiliare refugiate din teritoriul ocupat de Ungaria horthystă sau din Basarabia și Bucovina de Nord. Mai întâi, din anul școlar 1940-1941, aici a funcționat medicul școlar Ioan Vintilă, originar din Sebeș, refugiat din Cluj, unde ocupa poziția de medic al Școlii Normale de Băieți Cluj; acesta a funcționat pe perioada refugiului, în paralel, și la Școala Primară de Stat Sebeș.⁴² Mai apoi, începând cu anul școlar 1943-1944, au fost preluați profesorii Maria Săndulescu (refugiată din București, unde a activat în cadrul Liceului de Fete „Regina Maria” București), Ștefan Șipoteanu (refugiat din Botoșani, unde a activat în cadrul Liceului Comercial de Băieți Botoșani), Melania Pușcariu (refugiată din București, unde a activat în cadrul Liceului Comercial „Petru Rareș” București), Iulia Țânțaș (refugiată din Focșani, unde a activat în cadrul Școlii Profesionale de Fete Focșani), Graziela Forgaci (refugiată din Cernăuți, unde a activat în cadrul Liceului Comercial de Băieți Cernăuți), maestrul Arghirița Filofi (refugiată din Tecuci, unde a activat în cadrul Școlii Profesionale de Fete Tecuci) și menajera Elena Dumitriu (refugiată din Iași, unde a activat în cadrul Școlii Normale de Fete „Mihail Sturdza Iași”).⁴³

Documentele studiate atestă faptul că, pe parcursul anilor 1940-1944, direcțiunea Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș, secondată de Comitetul Școlar, s-a preocupat îndeaproape de soarta elevilor și profesorilor refugiați din Basarabia, Bucovina de Nord și Ardealul de Nord. Conform directivelor primite din partea Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor, Gimnaziul Mixt de Stat Sebeș nu a perceput taxe de înscriere pentru elevii refugiați, a depus eforturi pentru asigurarea unor ajutoare (rechizite școlare, manuale și îmbrăcăminte) și, atunci când

³⁹ *Ibidem*, f. 45.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 55.

⁴¹ *Ibidem*, f. 56.

⁴² *Ibidem*, f. 32.

⁴³ *Ibidem*, f. 59.

acest lucru a fost posibil, a solicitat sporirea numărului de burse școlare,⁴⁴ oferindu-le, astfel, o șansă pentru continuarea studiilor sau a activității didactice.

Referitor la obiectele studiate la clasă, sursele documentare (anualele și cataloagele școlare) ne relevă faptul că, în primii ani ai perioadei interbelice, elevii ciclului gimnazial au studiat următoarele obiecte: religia, limba română, limba franceză, geografia, matematica, zoologia, economia, desenul, caligrafia, muzica vocală, gimnastica și lucrul manual (clasa I de gimnaziu), religia, limba română, limba franceză, geografia, matematica, botanica, economia, desenul, caligrafia, muzica, gimnastica și lucrul de mână (clasa a II-a de gimnaziu), religia, limba română, limba franceză, limba germană, istoria, geografia, matematica, fizica, instrucția civică, economia și industria, gospodăria, desenul, muzica, gimnastica, lucrul de mână (clasa a III-a de gimnaziu), la care se adăugau orele săptămânale de cor.⁴⁵ Cu timpul, acestor obiecte li s-au adăugat și limba latină, dreptul uzual și economia politică, igiena, chimia, științele naturale etc.⁴⁶

Pe lângă obiectele studiate la clasă, profesorii și conducerea gimnaziului au organizat o serie de activități extra-școlare, dintre acestea la loc de cinste aflându-se excursiile documentare, participările la concursurile organizate cu diferite ocazii (de exemplu, concursurile organizate de Societatea „Tinerimea Română” din București), precum și serbările prilejuite de momentele importante ale anului (Unirea Principatelor Române-24 ianuarie, Ziua Unirii-1 decembrie, Ziua Eroilor etc.).⁴⁷ În plus, pentru începutul anilor '40, amintim și existența unei grupări de cercetași, afiliată Asociației „Cercetașii României” (organism constituit în anul 1914, sub patronajul principelui Carol, viitorul rege Carol al II-lea, cu scopul combaterii unui regim de viață sedentar și acumulării unor cunoștințe în devenirea unui tânăr, prin ieșiri în natură, expediții de documentare, tabere tematice, antrenamente fizice etc.).⁴⁸ Din nefericire, cohorta de cercetași „Piatra Albă” a luat ființă într-o perioadă tulbură pentru Gimnaziul Mixt de Stat Sebeș, în perioada crizei economice, problemele întâmpinate de conducerea școlii îngreunând dezvoltarea acesteia. Din datele avute la îndemână, cunoaștem faptul că, în anul 1934, cohorta de cercetași a Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș număra cinci membri (coordonanți de profesorul Nicolae Lupu),⁴⁹ aceasta fiind arondată, cel mai probabil, legiunii de cercetași a județului Alba.

În ceea ce privește corpul profesoral, activitatea Școlii Civile de Stat Sebeș a debutat cu cinci posturi de profesor, un post de catehet și un post de profesor auxiliar, ocupate de **Ioan Vulcuțiu** (director și titular al cursurilor de istorie și geografie, cu 8 ore pe săptămână), **Nicolae Lupu** (titular al cursurilor de aritmetică, geometrie, zoologie, botanică, muzică vocală, caligrafie, gimnastică și cor, cu 20 ore pe săptămână), **Virginia Minescu** (titulara cursurilor de limba română, franceză,

⁴⁴ Pentru mai multe detalii, a se vedea: *Ibidem*, f. 1-71.

⁴⁵ *Anuarul II al școlii civile de stat din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1920/1921*, pp. 8-15.

⁴⁶ S. J. A. A. N., *Fond Gimnaziul Român Sebeș*, Cataloage, C1 (1923-1924)-C29 (1944-1945).

⁴⁷ *Anuarul II al școlii civile de stat din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1920/1921*, 1921, p. 18-19; *Anuarul școlii medii de stat pentru fete și băieți din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1921/1922*, pp. 12-13.

⁴⁸ Bogdan Popa, „Copii la război. O sută de ani de la refugiul cercetașilor (1916-1918)”, în *Revista Bibliotecii Academiei Române*, an I, număr 2, 2016, p. 64.

⁴⁹ S. J. A. A. N., *Fond Gimnaziul Român Sebeș*, dosar 8 (1933-1944): „Corespondență privind activitatea de cercetășie în școală”, f. 4v.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeș during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107.

matematică și lucru manual, cu 21 ore pe săptămână), **Maria Minescu** (titulara cursurilor de istorie, matematică, desen, caligrafie și gimnastică, cu 21 ore pe săptămână), **Elena Schneider** (titulara cursurilor de limba franceză, cu 2 ore pe săptămână), **Vasile Oană** (catehet și titular al cursurilor de religie, cu 4 ore pe săptămână) și **Ambrosiu Tătar** (titular al cursurilor de lucru manual, cu 2 ore pe săptămână). Apare, astfel, întrebarea firescă: „De ce atât de puține cadre didactice?”, explicația fiind dată de lipsa personalului care să asigure predarea noilor discipline introduse în programa școlară, părăsirea catedrelor de către profesorii maghiari care au refuzat să depună jurământul de fidelitate față de Regatul României⁵⁰ (de exemplu, în cazul fostei Școli Primare Maghiare de Stat Sebeș, doar fostul director, Carol Weinhold, a acceptat să depună jurământul și să-și continue activitatea didactică).⁵¹ Lipsa personalului didactic a fost o constantă a primilor ani interbelici, soluționată de Consiliul Dirigent prin organizarea unor cursuri de formare a viitorilor profesori (așa-numitele „cursuri profesoriale”, găzduite de Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj), prin organizarea unor cursuri speciale de pregătire a profesorilor care au activat în vechile unități școlare maghiare și germane, precum și prin chemarea profesorilor care în anii Primului Război Mondial s-au refugiat în Regatul României.⁵²

Din aproape în aproape, numărul cadrelor didactice a crescut, anualele școlare amintind opt profesori pentru anul școlar 1920-1921 (**Silviu Cărpinișianu**, director și titular al cursurilor de limba română, cu 16 ore pe săptămână; **Nicolae Lupu**, titular al cursurilor de fizică, economie, muzică vocală, gimnastică și lucru manual, cu 28 ore pe săptămână; **Ghedeon Socol**, titular al cursurilor de zoologie, geografie, botanică, matematică, caligrafie, gimnastică, cu 30 ore pe săptămână; **Elena Schneider**, titulara cursurilor de limba franceză și limba germană, cu 15 ore pe săptămână; **Ioan Vulcuțiu**, titular al cursurilor de istorie, geografie, instrucție civică, matematică și caligrafie, cu 26 ore pe săptămână; **Elisa Crișan**, titulara cursurilor de lucru manual și gospodărie, cu 8 ore pe săptămână; **Vasile Oană**, catehet și titular al cursurilor de religie pentru confesiunea ortodoxă, cu 7 ore pe săptămână și **Ioan Simu**, catehet și titular al cursurilor de religie pentru confesiunea greco-catolică, cu 2 ore pe săptămână),⁵³ respectiv unsprezece profesori pentru anul școlar 1921-1922 (**Silviu Cărpinișianu**, director și titular al cursurilor de limba română, cu 12 ore pe săptămână; **Lucreția Bălcașiu**, titulara cursurilor de desen, lucru manual și gimnastică, cu 29 ore pe săptămână; **Iacob Bălcașiu**, titularul cursurilor de zoologie, botanică, lucru manual, gimnastică și economie, cu 28 ore pe săptămână; **Irina Bogdan**, titulara cursurilor de matematică, gospodărie și educație, cu 28 ore pe săptămână; **Valeriu Henegariu**, titularul cursurilor de limba română, fizică, instrucție civică și limba germană, cu 27 ore pe săptămână; **Nicolae Lupu**, titularul cursurilor de muzică, economie, lucru manual, industrie, caligrafie și chimie, cu 26 ore pe săptămână; **Ioan Vulcuțiu**, titularul cursurilor de geografie, istorie, instrucție civică și desen, cu 28 ore pe săptămână; **Atanasie Moga**, titular al cursurilor de

⁵⁰ Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român*, p. 268.

⁵¹ Gheorghe Albu, *Monografia școalelor primare românești din Sebeș*, p. 56.

⁵² Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român*, pp. 268-270.

⁵³ *Anuarul II al școlii civile de stat din Sebeșul-Săseș pe anul școlar 1920/1921*, p. 7.

igienă, cu 2 ore pe săptămână; **Elena Schneider**, titulara cursurilor de limba franceză și limba germană, cu 22 ore pe săptămână, **Vasile Oană**, catehet și titular al cursurilor de religie pentru confesiunea ortodoxă, cu 16 ore pe săptămână și **Ioan Simu**, catehet și titular al cursurilor de religie pentru confesiunea greco-catolică, cu 2 ore pe săptămână).⁵⁴

Înainte de a continua prezentarea evoluției personalului didactic, ne permitem să deschidem o mică paranteză și să subliniem faptul că acest prim corp profesoral a fost unul de elită, alcătuit din dascăli formați la cele mai înalte școli ale fostului Imperiu Austro-Ungar (Viena, Praga, Budapesta, Cluj, Sibiu) sau ale Regatului României (București), personalități care s-au regăsit implicate în mișcarea națională a românilor transilvăneni și în realizarea Marii Uniri. De pildă, preotul și protopopul greco-catolic Ioan Simu (1875-1948) a fost cel care, în toamna anului 1918, a condus Consiliul Național Român din Sebeș și a participat, ca delegat de drept, la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia; profesorul auxiliar Ambrosiu Tătar (1881-1937) s-a numărat printre membrii fondatori ai Consiliului Național Român din Sebeș și delegații aleși ai cercului electoral Sebeșul Săsesc la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia,⁵⁵ iar profesorul și directorul Silviu Cărpinișianu, asupra căruia vom reveni, a fost cel care, în anii studenției, a pus bazele Societății „Vulturul”, în cinstea trecerii Munților Carpați de către trupele române, pentru ca mai apoi să se numere printre cei care au însoțit delegația Sebeșului la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia.⁵⁶ Cu această experiență în spate, cei dintâi dascăli ai Școlii Civile de Stat Sebeș au asigurat funcționarea, dezvoltarea, prestigiul instituției și au știut ca, atunci când situația a impus acest lucru, să lupte pentru supraviețuirea acesteia, pledându-i cauza în fața celor mai înalte foruri decizionale ale țării.

Cu timpul, numărul profesorilor a crescut, dar nu într-o măsură care să asigure acoperirea catedrelor, stare care s-a menținut pe întreg parcursul perioadei interbelice, dovadă stând cataloagele școlare care atestă faptul că unii profesori au asumat predarea mai multor obiecte. Astfel, conform cataloagelor școlare, păstrate în colecțiile Serviciului Județean Alba al Arhivelor Naționale, personalul care a asigurat predarea a două sau mai multe obiecte, pentru perioada 1923-1945, a fost alcătuit din: **Silviu Cărpinișianu** (cursuri predate: limba română, limba latină, drept uzual și economie politică), **Tiberiu Moga** (cursuri predate: religie, geografie, zoologie și botanică), **Nicolae Moldoveanu** (cursuri predate: matematică, chimie, fizică, industrie, botanică, zoologie și igienă), **Nicolae Lupu** (cursuri predate: caligrafie, muzică vocală, gimnastică și lucru manual), **Iacob Bălcașiu** (cursuri predate: desen, zoologie, botanică și geografie), **Lucreția Bălcașiu** (cursuri predate: limba germană, matematică, desen, lucru manual și gimnastică), **Maria Avramescu** (cursuri predate: caligrafie, economie și geografie), **Teodor Vereruică** (cursuri

⁵⁴ *Anuarul școlii medii de stat pentru fete și băieți din Sebeșul-Săsesc pe anul școlar 1921/1922*, pp. 14-15.

⁵⁵ Mihai-Octavian Groza, „Delegații Sebeșului la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918: reconstituiri biografice”, în Marius Câmpeanu (coordonator), *Centenarul Unirii 1918-2018. Maramureșul înainte și după Marea Unire a românilor*, Baia Mare, Editura Eurotip, 2019, pp. 164-167, 169.

⁵⁶ Mihai-Octavian Groza, Ionel Arsu, „Contribuția personalităților Sebeșului la realizarea Marii Uniri”, în *Îndrumător Pastoral*, număr XXIV, 2016-2018, pp. 77-78.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeș during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107.

predat: limba franceză și istorie), **Vera Teodorescu** (cursuri predate: limba franceză și gimnastică), **Alexandru Iosof** (cursuri predate: istorie, geografie și limba română), **Ana Kellner** (cursuri predate: limba germană, economie, caligrafie, gospodărie, lucru manual și desen), **Sofia Friptu** (cursuri predate: limba germană, geografie, istorie, zoologie, științele naturii, botanică și gimnastică), **Sofia Anghelescu** (cursuri predate: geografie și istorie), **Eleonora Voitanovici** (cursuri predate: matematică, zoologie, geologie, chimie, fizică, limba germană și caligrafie), **Elena Marcu** (cursuri predate: limba română și limba franceză), **Olimp Demian** (cursuri predate: istorie și geografie), **Elisabeta Săroiu** (cursuri predate: gimnastică, gospodărie și lucru manual), **S. Ionescu** (cursuri predate: limba română și limba franceză), **Silvia Nicoară** (cursuri predate: matematică, chimie, fizică și botanică), **Tr. Pușcariu** (cursuri predate: istorie, geografie, limba română și drept), **Victoria Scurtu** (cursuri predate: limba română și limba franceză), **M. Pușcariu** (cursuri predate: matematică, științele naturii, chimie, fizică și caligrafie), **Laura Joás** (cursuri predate: istorie și geografie), **Flora Beu** (cursuri predate: limba franceză și drept), **E. Laslău** (cursuri predate: matematică, zoologie, botanică, chimie și fizică), **M. Ganea** (cursuri predate: gimnastică și gospodărie), **N. Lupan** (cursuri predate: muzică vocală, educație fizică și lucru manual), **N. Scurtu** (cursuri predate: limba română și limba franceză), **Ana Nicoară** (cursuri predate: limba franceză, istorie, drept, gospodărie și gimnastică), **M. Orăștean** (cursuri predate: științele naturii, geografie, chimie și fizică), **Elisabeta Besoiu** (cursuri predate: geografie și științele naturii), **Simion Stăvariu** (cursuri predate: matematică, chimie și fizică), **Elisabeta Coca** (cursuri predate: limba română, geografie, fizică, zoologie și gimnastică), **Victoria Morariu** (cursuri predate: fizică și matematică), **Ana Băleanu** (cursuri predate: istorie și geografie), **Eleonora Henteș** (cursuri predate: matematică și gimnastică), **Ecaterina Grigoriu** (cursuri predate: științele naturii, chimie, drept și gimnastică), **E. Stăureanu** (cursuri predate: limba română și limba franceză), **I. Pușcariu** (cursuri predate: istorie și geografie), **Lucia Ghilezan** (cursuri predate: științele naturii, chimie și fizică).⁵⁷

O personalitate providențială, un dascăl de excepție și un director extrem de abil, care a asigurat supraviețuirea și dezvoltarea învățământului secundar la Sebeș, a fost Silviu Cărpinișianu (1897-1982), profesor și director între anii 1920-1948, a cărui bio-bibliografie vom încerca să o prezentăm în încheierea demersului nostru, mai ales pentru tinerele generații care studiază astăzi în școala care-i poartă numele.

Născut într-o veche familie de preoți și dascăli din Răhău (astăzi, localitate componentă a Sebeșului), Silviu Cărpinișianu și-a început formația intelectuală în cadrul școlii primare din localitate, continuată, din anul 1906, la școala primară românească din Sebeș. A continuat cu frecventarea Liceului Maghiar din Sibiu de unde, în anul 1913, alături de bunul său coleg Andrei Oțetea (viitorul istoric și membru al Academiei Române), a fost exmatriculat, motivul invocat de conducerea școlii fiind atitudinea ostilă manifestată prin redactarea revistei studentești „Izvorul”. După consumarea acestui episod, s-a înscris la Gimnaziul Ortodox „Andrei Șaguna” din Brașov unde, în anul 1915, și-a susținut examenul de bacalaureat, alegând să-și continue studiile în cadrul Seminarului Teologic-Pedagogic „Andreian” din Sibiu (la

⁵⁷ S. J. A. A. N., *Fond Gimnaziul Român Sebeș*, Cataloage, C1 (1923-1924)-C29 (1944-1945).

originea acestei alegeri stând atât tradiția familiei, cât și motivația de ordin pragmatic, dată de faptul că studenții teologi erau scutiți de serviciul militar activ).⁵⁸ La finalizarea studiilor teologice, datorită rezultatelor școlare excepționale (conform „Certificatului Absolutoriu” număr 882, eliberat la data de 2 iunie 1918, studentul Silviu Cărpinișianu a obținut calificativul „foarte bine” și „eminent” la aproape toate obiectele de studiu, cu excepția obiectelor isagogie, istorie bisericească, cântări bisericești și tipic, unde a obținut calificativul „bine”),⁵⁹ a reușit să obțină o bursă din partea Mitropoliei Ardealului și să se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Budapesta, de unde s-a retras în anul 1919 pentru a-și continua studiile la Facultatea de Litere și Filosofie a noii Universități „Regele Ferdinand I” din Cluj.⁶⁰ În anii studenției a inițiat proiectul înființării Societății „Vulturul”, societate care, în anul 1920, și-a primit primul statut, recunoașterea autorităților statului, precum și noua denumire: „Cercul Regional al Studenților Universitari din Sebeșul-Săsesc”, al cărui președinte a fost ales Silviu Cărpinișianu.⁶¹

După finalizarea studiilor universitare, în anul 1920, prin adresa număr 27726/1920 a Ministerului Instrucțiunii Publice-Secretariatul General Cluj, a fost numit pe postul de director și profesor suplinitor pentru catedra de limba română a Școlii Civile de Stat din Sebeș⁶² (atestatul de profesor l-a primit de abia la 16 mai 1923, în urma evaluării realizate de Comisia Interimară pentru Examinarea Candidaților de Profesori).⁶³ În paralel, în anul 1921, la insistențele mitropolitului Nicolae Bălan, Silviu Cărpinișianu a acceptat să fie sfințit diacon, mai apoi preot (în anul 1924) al Bisericii „Învierea Domnului” Sebeș, oficiu pe care l-a îndeplinit până în anul 1931 când, nemulțumit și dezamăgit de rezultatul alegerilor pentru ocuparea poziției de protopop ortodox al Sebeșului, a ieșit din rândul clerului.⁶⁴ Din acel moment, s-a dedicat întru totul, până la sfârșitul vieții, nobilei profesii de dascăl, slujirii învățământului românesc și culturii locale. A activat ca profesor și director al Școlii Civile de Stat Sebeș, mai apoi al Școlii Civile de Băieți Sebeș (transformată în Gimnaziul de Băieți Sebeș), al Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș (1920-1945), iar din anul 1945 ca director al Liceului Mixt Sebeș (instituție desființată în anul 1948).⁶⁵

În paralel cu activitatea didactică, Silviu Cărpinișianu s-a manifestat și în plan cultural, numărându-se printre cei care au condus destinele Casinei Române din Sebeș, ale Cercului Regional al Studenților Universitari din Sebeșul-Săsesc⁶⁶ și ale Despărțământului ASTRA Sebeș, în calitate de președinte (1923-1926) și

⁵⁸ Petru I. Faur, *Profesorul Silviu Cărpinișianu reprezentant al culturii secolului XX în Sebeș*, pp. 27-28.

⁵⁹ A. R. C., „Certificat Absolutoriu Silviu Cărpinișianu (1918)”, f. 1-2.

⁶⁰ Rodica Groza, „Silviu Cărpinișianu, un destin al dascălului român”, în *Sebeșul povestit*, număr 2, 2014, p. 8.

⁶¹ Petru I. Faur, *Profesorul Silviu Cărpinișianu reprezentant al culturii secolului XX în Sebeș*, p. 28.

⁶² A. R. C., „Adresa Ministerului Instrucțiunii Publice-Secretariatul General Cluj număr 27726/1920”, f. 1.

⁶³ *Ibidem*, „Diploma de profesor Silviu Cărpinișianu (1923)”, f. 1.

⁶⁴ Petru I. Faur, *Profesorul Silviu Cărpinișianu reprezentant al culturii secolului XX în Sebeș*, pp. 45-49.

⁶⁵ *Ibidem*, pp. 29-41.

⁶⁶ Radu Cărpinișianu (coordonator), *Vârstele orașului. Sebeș-750 de ani de atestare documentară*, pp. 127-128.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeș during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107. vicepreședinte (1926-1944).⁶⁷ Preocupările sale în acest domeniu s-au reflectat în numeroasele conferințe și discursuri susținute atât în fața elevilor și profesorilor, cât și în fața publicului local, în eforturile de îmbogățire a anualelor școlare, precum și prin articolele publicate în paginile revistelor „Transilvania”, „Izvorul”, „Noi”, „Dacia Traiană”, „Sebeșul”, „Telegraful Român”, „Școala Noastră” etc.,⁶⁸ materiale care, cu siguranță, ar merita cercetate și reunite într-o ediție documentară.

Numele profesorului și directorului Silviu Cărpinișianu s-a regăsit și pe scena politicii locale, acesta fiind un membru marcant al Partidului Național Român din Transilvania, mai apoi al Partidului Național-Țărănesc (președinte al filialei locale), din partea ultimei formațiuni politice deținând mai multe mandate de consilier local.⁶⁹ Datorită acestei implicări politice, în anul 1947, în contextul procesului de preluare a puterii de către Partidul Comunist din România, la Sebeș, s-a ridicat problema destituirii directorului Silviu Cărpinișianu și înlocuirii acestuia cu profesorul Boris Guzun. În urma consfătuirilor din cadrul comitetului local al Blocului Partidelor Democratice,⁷⁰ dar mai ales în urma refuzului profesorului Guzun de a prelua o asemenea responsabilitate,⁷¹ Silviu Cărpinișianu a fost menținut în funcția de director al liceului din Sebeș. Cu toate acestea, în anul 1952, a fost arestat și încarcerat, timp de doi ani, în închisorile de la Lugoj, Galați, București și, din nou, Lugoj, traversând, astfel, poate cea mai grea perioadă a vieții sale, marcată de violență, mizerie și subnutriție, transpusă în versurile unei poezii elaborate în perioada detenției: „*A venit și-aici Crăciunul / Să ne mângâie surghiunul. / Cade albă nea / Peste viața mea... / Tremură albastre stele, / Peste lacrimile mele*”.⁷² A fost eliberat în anul 1954, iar mai apoi a fost reîncadrat ca profesor al liceului din Sebeș, unde a funcționat chiar și după pensionarea din anul 1959.⁷³

În amintirea acestui ilustru dascăl, citor de școală românească la Sebeș și militant cultural, în anul 1999, când s-a organizat prima ediție a „Zilelor Școlii”, prilejuită și de aniversarea celor 220 de ani scurși de la prima atestare documentară, Școala Generală număr 1 Sebeș a fost rebotezată, primind denumirea de Școala Gimnazială „Silviu Cărpinișianu” Sebeș.⁷⁴ Cu această ocazie, evocând figura profesorului Silviu Cărpinișianu, scriitorul George Savu, elev al Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș între anii 1935-1939, a creionat poate cel mai plastic portret al acestuia, pe care ne permitem să-l reproducem: „[...] *Profesorul și conducătorul acestui gimnaziu și care*

⁶⁷ Petru I. Faur, *Profesorul Silviu Cărpinișianu reprezentant al culturii secolului XX în Sebeș*, pp. 50-55.

⁶⁸ Radu Cărpinișianu (coordonator), *Vârstele orașului. Sebeș-750 de ani de atestare documentară (1245-1995)*, Sebeș, Editura Alba Print, 1995, p. 128.

⁶⁹ Rodica Groza, Mihai-Octavian Groza, Elena Damian, *Dicționar: 100 de personalități sebeșene*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2018, p. 37.

⁷⁰ A. R. C., „Copie după procesul verbal al ședinței comitetului local al Blocului Partidelor Democratice, desfășurată la data de 19 aprilie 1947”, f. 1.

⁷¹ *Ibidem*, „Adresa Ministerului Instrucțiunii, Educației, Cultelor și Artelor prin intermediul căreia Silviu Cărpinișianu a fost informat că este menținut în poziția de director al liceului din Sebeș”, f. 1.

⁷² Remus Gheorghe Goția, *Unele aspecte monografice ale localității Răhău-Sebeș, județul Alba*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2003, p. 127; Rodica Groza, „Silviu Cărpinișianu, un destin al dascălului român”, pp. 9-10.

⁷³ Nicolae Afrapt, *Un liceu în calea vremurilor*, p. 56.

⁷⁴ Rodica Groza, „Învățământul românesc din Sebeș-înainte și după Marea Unire”, p. 45.

i-a ridicat prestigiul prin personalitatea domniei sale a fost domnul Silviu Cărpinișianu. Înalt, cu o ținută impetuoasă, figura leonină, cu fruntea mare, cu un profil de efigie romană, purta o pălărie cu boruri mari, de un om cu o deosebită personalitate artistică. Străbătea zilnic pe jos de la un capăt la altul strada principală a orașului. Prezența sa fizică era completată de o cultură de excepție. Era un bun orator. A dus pe umerii domniei sale prestigiul cultural al acestei școli. Viața domniei sale se confundă cu viața școlii, căreia i-a dăruit întreaga energie și scop în viață”⁷⁵

Instaurarea regimului comunist și reformele aplicate sistemului de învățământ au adus fuzionarea Școlii Primare de Stat Sebeș și a Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș, într-o singură unitate școlară, denumită Școala Elementară număr 3 Sebeș (1945-1954), mai apoi Școala de 7 ani număr 1 Sebeș, Școala de 8 ani Mixtă număr 1 Sebeș, iar în final Școala Generală număr 1 Sebeș, instituție care a continuat „să strălucească” și „să crească” în anii care au urmat (dovadă faptul că, în anul 1975, a primit încă un corp de școală, în cartierul „Mihail Kogălniceanu”, unde au funcționat clase până în anul 1984, când clădirea a revenit nou-înființatei Școlii Generale număr 4 Sebeș, astăzi Școala Gimnazială „Mihail Kogălniceanu” Sebeș).⁷⁶ În anul 1999, școala a fost rebotezată, primind numele profesorului și directorului Silviu Cărpinișianu, iar câțiva ani mai târziu, în 2004, a devenit prima școală din județul Alba căreia Ministerul Educației și Cercetării, împreună cu Delegația Comisiei Europene în România, i-au conferit titlul de „Școală Europeană”, dovadă în plus a vizibilității și a prestigiului de care aceasta s-a bucurat la nivel local, național și chiar european.

După mai bine de un secol de existență, putem concluziona faptul că învățământul secundar (prin Școala Civilă de Stat Sebeș, Gimnaziul de Băieți Sebeș, Gimnaziul de Fete Sebeș, Gimnaziul Mixt de Stat Sebeș, Școala Generală număr 1 Sebeș, astăzi Școala Gimnazială „Silviu Cărpinișianu” Sebeș) a constituit pentru orașul Sebeș și învățământul local un pas înainte, care a pregătit terenul instituirii ciclului liceal (ale cărei baze au fost puse în anul 1945, prin Liceul Mixt Sebeș). Înființarea și supraviețuirea învățământului secundar, oferta școlară, corpul profesoral de elită, metodele utilizate în procesul educațional, au reprezentat mereu un punct de atracție pentru elevii provenind din localitățile și regiunile limitrofe, care și-au dorit continuarea formației intelectuale, aspect care a întărit și mai mult imaginea Sebeșului de oraș în care se face „educație de calitate”.

⁷⁵ A. Ș. G. S. C. S., *Mărturie scriitor George Savu, Serbările Școlii-septembrie 1999.*

⁷⁶ Radu Cărpinișianu (coordonator), *Vârstele orașului. Sebeș-750 de ani de atestare documentară*, p. 65.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeş during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107.

ANEXE DOCUMENTARE ȘI FOTOGRAFICE

Memoriul înaintat Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, în ianuarie 1934, prin intermediul căruia Comitetul Școlar a solicitat rebugetarea Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș

Comitetul Școlar al Gimnaziului Mixt de Stat Sebeș (Județul Alba)

Domnule ministru,

În toamna anului 1919 s-a înființat în orașul Sebeș, la dorința românilor de aici și a celor din împrejurimi, o școală medie (civilă) p[en]t[ru] băieți și fete. Crescând contingentul elevilor, cum și în urma măsurilor ce s-au luat de d[umnea]v[oastră], în calitate de ministru al instrucțiunii, această școală mixtă s-a separat, în 1923, în două școli secundare, una de băieți și cealaltă de fete, cu conducere și corp didactic separat. Cea de băieți s-a transformat apoi, în gimnaziu, iar cea de fete în 1927, funcționând așa până în ianuarie 1931 când, din motive de economii bugetare, s-au contopit iarăși într-un gimnaziu mixt. La 1 septembrie 1931, școala a fost decretată de extrabugetară, cu profesorii titulari plătiți de minister, iar la 1 septembrie 1932 a devenit cu totul extrabugetară, profesorii titulari fiind reîncadrați, resp[ectiv] transferați la alte școli. Această hotărâre a ministerului a aruncat o mare durere în sufletele românilor din Sebeș, care se vedeau siliți, acum, în era libertății naționale, să-și trimită copiii la gimnaziul săsesc din localitate, contribuind astfel, indirect, prin măsurile luate de minister, pe de-o parte, la susținerea gimnaziului săsesc, pe de altă parte, în urma împrejurărilor vitrege, în care a fost târâtă școala noastră românească, la înstăpânirea în sufletele românilor din Sebeș și Valea Sebeșului a credinței că românii de aici au ajuns, din nou, tributarii culturii săsești, mai prețuită și ridicată la existență de însăși forurile noastre superioare în detrimentul culturii noastre naționale.

Această măsură nedreaptă a Ministerului de Instrucțiune nu putea să lase indiferenți pe conducătorii școlii, drept aceea din dragoste față de școala românească, Comitetul Școlar a hotărât, de comun acord cu reprezentanții bisericii ortodoxe române și ai primăriei orașului, susținerea și pe mai departe, din mijloace proprii, a gimnaziului românesc, cerând ministerului să binevoiască a aproba această hotărâre, solicitând, în același timp, și un ajutor bănesc din partea ministerului. On[oratul] minister a aprobat cererea Comitetului Școlar, dând încuviințarea cuvenită pentru funcționarea școlii, dispunând totodată să se dea din fondurile ministerului plata a 2/doi/ profesori suplinitori.

Comitetul Școlar a considerat această situație drept un provizorat, așteptând vremuri mai bune pentru a solicita, din nou, „rebugetarea școlii”. E adevărat că, din punct de vedere al împrejurărilor financiare, situația nu s-a prea îmbunătățit încă, dar văzând că, în fruntea Ministerului de Instrucțiune ați venit d[umnea]voastră, care ați arătat atâta dragoste p[en]t[ru] școala românească, îndrăznește să vă roage să binevoiți a dispune rebugetarea Gimnaziului Mixt de Stat din Sebeș/județul Alba/, unde, de prezent, 178/una sută șaptezeci și opt/ elevi cercetează regulat cursurile, pe motiv că deservește interesele culturale ale majorității locuitorilor din Sebeș (2/3 români) și ale

populației rurale din plasa Sebeș, în total 35-40.000 români, evitându-se, în același timp, rușinea ca toți acești români să nu aibă o școală secundară românească, pe când o minoritate săsească de circa 6-7000 să se bucure de existența gimnaziului săsesc.

Se va motiva, poate, că în județ, la distanță de 18 k[ilo]m[etri] de Sebeș, funcționează în Alba-Iulia un liceu de stat, unde s-ar putea înscrie și elevii din Sebeș și jur. Motivarea este foarte puțin serioasă, fiindcă p[en]t[ru] cl[asa] I a sus-numitului liceu se înscriu la examen de admitere și sunt apoi, admiși în fiecare an 50-60 elevi, fără elevii din Sebeș și jur unde, desigur, școala primară din Sebeș are peste 700/șapte sute/ elevi fiind, deci, în stare să alimenteze aproape singură un gimnaziu românesc.

Dar să nu se uite că regiunea Sebeșului este un centru industrial în dezvoltarea unde elementul românesc, cu timpul, are trebui nu numai să ție piept, dar să întrecă pe meseriașii și industriașii străini, ceea ce fără o școală secundară românească nu se poate, fiindcă meseriașii și industriașii sași sunt toți absolvenți cel puțin ai gimnaziului lor săsesc.

Din toate aceste motive, având nădejdea neclintită, că veți binevoi a ne împlini cererea noastră, vă rugăm să primiți, domnule ministru, asigurarea distinsei noastre considerațiuni.

Sebeș, la 28 ianuarie 1934

Membrii Comitetului Școlar

Președinte

Secretar

*On[orabilului] Minister al Instrucțiunii,
Dir[ecția] Gen[erală] a Înv[ățământului] Secundar, București*

Sursă: Arhiva personală a doctorului Radu Cărpinișianu.

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeş during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107.

Foto 1: Clădirea Școlii Civile de Stat, fosta Școală Primară Maghiară de Stat din Sebeş (Sursă: Călin Anghel, Radu Totoianu, Adrian Popa, Constantin Șalapi, *Sebeșul-o istorie în imagini*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2014, p. 150)

Foto 2: Absolventele primei promoții a Școlii Civile de Fete Sebeș, 1927
(Sursă: Arhiva personală a profesorului Radu Dăncilă)

Foto 3: Absolvenții promoției 1928 a Școlii Civile de Băieți Sebeș,
alături de profesorul și directorul Silviu Cărpinișianu
(Sursă: Arhiva personală a doctorului Radu Cărpinișianu)

„The Evolution of Romanian Secondary Education in Sebeş during the Interwar Period and in the Years of the Second World War,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), p. 89-107.